

[ปกฐฎาง หน้า 50-63]

กลยุทธ์การสื่อสารของผู้นำชุมชนต่อการมีส่วนร่วม ในการบริหารจัดการแม่น้ำเลย จังหวัดเลย

Communication Strategies of Community Leader to Participate in Loei River Management of Loei Province

ปกฐฎาง จันทรบุญเรือง. สาขาวิชานิตศศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย

Pritadrang Jonboonreang. School of Communication , Loei Rajabhat University.

Email: pritadrang_j@yahoo.com

Received: 08 September 2019; Revised: 19 November 2019; Accepted: 27 November 2019

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่อง กลยุทธ์การสื่อสารของผู้นำชุมชนต่อการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการแม่น้ำเลย จังหวัดเลย มีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างกลยุทธ์การสื่อสารที่ผู้นำชุมชนมีส่วนร่วม โดยศึกษาต่อยอดจากข้อมูลที่ได้จากการสำรวจสภาพทั่วไปของชุมชน การบริหารจัดการแม่น้ำเลย และการค้นหาสมรรถนะการสื่อสารของผู้นำชุมชน แล้วนำมาวางแผนสร้างกลยุทธ์การสื่อสาร หลังจากนั้นนำมาใช้ในขั้นตอนดำเนินงาน ขั้นตอนทดลองและติดตามโครงการและกิจกรรมที่ได้จากการใช้กลยุทธ์การสื่อสารในชุมชนตัวอย่างกลางน้ำ และขยายผลไปสู่ผู้นำชุมชนเครือข่ายต้นน้ำและปลายน้ำ ด้วยวิธีวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR) ประชากรเป้าหมายทำการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ได้แก่ ผู้นำชุมชนท้องถิ่น ผู้นำชุมชนท่องเที่ยว ผู้นำชุมชนแบบไม่ทางการ ตัวแทนชุมชนที่เข้าร่วมโครงการและกิจกรรม ตลอดจนคนแม่น้ำเลย อำเภอภูหลวง อำเภอวังสะพุง อำเภอเมืองและอำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย จำนวน 63 คน เครื่องมือที่ใช้ คือ แบบบันทึก แบบสังเกต แบบสนทนา แบบสัมภาษณ์ แบบแสดงความคิดเห็นและแบบสอบถาม โดยทำการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหาและใช้สถิติพรรณนาในการวิเคราะห์เชิงปริมาณ ได้แก่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการวิจัย พบว่า กลยุทธ์การสื่อสารที่ผู้นำชุมชนตัวอย่างกลางน้ำเลย อำเภอเมือง มีส่วนร่วมในการสร้างขึ้นมา ประกอบด้วย กลยุทธ์ผู้ส่งสาร 5 กลยุทธ์ กลยุทธ์สาร 5 กลยุทธ์ กลยุทธ์สื่อ 2 กลยุทธ์และกลยุทธ์ผู้รับสาร 3 กลยุทธ์ และนำไปใช้บริหารจัดการแม่น้ำเลย โดยผ่าน

1 โครงการ และ 5 กิจกรรมย่อย โดยผลการอบรม ปฏิบัติในขั้นตอนดำเนินงานและขั้นตอนทดลองส่วนใหญ่อยู่ในระดับมาก นั่นก็แสดงว่ากลยุทธ์การสื่อสารมีประสิทธิภาพทำให้การดำเนินโครงการและกิจกรรมบรรลุตามเป้าหมาย ทั้งนี้ ก่อนการสร้างกลยุทธ์การสื่อสารได้มีการศึกษาข้อมูลที่ได้จากการสำรวจสภาพทั่วไปของชุมชน

วารสารวิชาการระดับชาติที่ได้รับการรับรองคุณภาพจากศูนย์ดัชนีการอ้างอิงวารสารไทย (TCI) กลุ่มที่ 1

การบริหารจัดการแม่น้ำเลย ทำให้รู้ปัญหาที่มองไม่เห็น หาเทคนิควิธีแก้ไขและหลีกเลี่ยงได้ตรงจุด ซึ่งในมุมมองของผู้นำชุมชนชี้ให้เห็นว่าการบริหารจัดการแม่น้ำเลยค่อนข้างมีปัญหามาก เรื่อง ทัศนียภาพ ต้องแก้ทุกจุดจนยากจะเยียวยา ปัญหาขึ้นอยู่กับคนในชุมชนที่ทำลายล้างและไร้ซึ่งจิตสำนึก นอกจากนั้น ทุกขั้นตอน ทุกองค์ประกอบของกลยุทธ์การสื่อสาร รวมทั้งโครงการและกิจกรรมที่นำมาดำเนินงานบริหารจัดการแม่น้ำเลยมาจากการระดมสมองเพื่อดึงสมรรถนะความรู้ความสามารถออกมาใช้ร่วมกันบนฐานถกคิดข้อมูลที่ได้จากเอกสาร สัมภาษณ์และสังเกตจนโครงการและกิจกรรมที่เคยทำของผู้นำชุมชนทั้ง 4 อำเภอ มีการพิจารณากันอย่างละเอียดและให้สอดคล้องกับสภาพแม่น้ำเลยกลางน้ำที่จะจัดทำนาร่องให้มากที่สุด และเมื่อมีการขยายผลไปสู่ผู้นำชุมชนเครือข่ายต้นน้ำและปลายน้ำ พบว่า ยอมรับในการนำรูปแบบการบริหารจัดการกลางน้ำเลยไปใช้ในพื้นที่ทั้งหมด

คำสำคัญ : กลยุทธ์การสื่อสาร, สมรรถนะการสื่อสาร, การมีส่วนร่วม, การบริหารจัดการ, ผู้นำชุมชน

Abstract

Research Subject Communication Strategies of Community Leader to Participate in Loei River Management of Loei Province has the Objectives of this research were to build communication strategies for community leaders' participation according to data of community setting, the Loei River management, and to investigate the communication competence of community leaders. These bring to plan the communication strategies and then to implement the project and activities together with a follow-up program after using communication strategies with the specimen of the river community grouping midstream, upstream and downstream by means of PAR technique. The population was purposely selected including local community leaders, zone community leaders, casual community leaders, community representatives participating in the project and activities who lived by the Loei River from Phuluang district, Wangspung district, Muang district, and Chiangkhan district in Loei province. The research tools were a record form, an observation form, a conversation form, an interview form, giving opinion form and a questionnaire. Content analysis and quantitative data were analyzed using percentage, mean, and S.D.

The findings showed that communication strategies of the midstream group participated in building this strategy covering five strategies for Sender, five strategies for Message, two strategies for Channel and three strategies for Receiver and one project for the Loei River management with five sub-activities. The result of the operation and examination was mainly at a high level. That is to say the communication strategies were effective making the project successful. Prior to build the communication strategies, primary data of community and the Loei River were collected, therefore, the problems were acknowledged. In view of communication leaders, the management of the Loei River was problematic and complicated. All those problematic points needed to be fixed, particularly community awareness and engagement. The full study of the Loei River case had undergone complete review regarding communication strategies, project operation and activities for the Loei River management based on a brainstorming session, a document study, a survey and an interview of the former community leaders from the four districts. Notably, the midstream

วารสารวิชาการระดับชาติที่ได้รับการรับรองคุณภาพจากศูนย์ดัชนีการอ้างอิงวารสารไทย (TCI) กลุ่มที่ 1

group was highly considered as a pilot project for the extension of upstream and downstream groups' leaders to consent to a plan for the management of the Loei River as a whole.

Keywords : Communication Strategies, Communication Competence, Participate, Management, Community Leaders

ความสำคัญและที่มาของปัญหาการวิจัย

ปัจจุบันความต้องการใช้น้ำมากขึ้นตามจำนวนประชากรที่เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว จนก่อให้เกิดปัญหาการทำลายทางสมดุลทางธรรมชาติ เกิดอุทกภัยติดตตามมาอย่างรุนแรง แหล่งน้ำประสบปัญหาแห้งขอด ตื้นเขินแห้งแล้ง เกิดความเสื่อมโทรม ปนเปื้อนของสารเคมีและสิ่งปฏิกูลจากโรงงานอุตสาหกรรม ปัญหาแม่น้ำเน่าเสียเนื่องจากขยะมูลฝอย และจากรายงานมลพิษทางน้ำมีความรุนแรงมากขึ้น (สุวิทย์ วรรณศรี, 2553 : 1)

หากมองย้อนมาที่แม่น้ำเลยซึ่งเป็นแม่น้ำสายหลักของจังหวัดเลยที่หล่อเลี้ยงประชาชนทั้งในเมืองและอำเภอรอบนอก ไหลผ่านอำเภอกุหลาบ อำเภอดงหลวง อำเภอวังสะพุง อำเภอเมือง อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย รวมระยะทางประมาณ 231 กิโลเมตร มีประชากรที่อาศัยในลุ่มแม่น้ำเลยทั้ง 4 อำเภอ รวมจำนวน 319,537 คน บ้านเรือนติดกับลำน้ำเลยมีจำนวน 13,261 ครัวเรือนและจำนวนประชากร 59,754 คน (ปฎฐฎาง จันทร์บุญเรือง, 2558 : 197-203) ทั้งนี้ประโยชน์จากแม่น้ำเลยก่อให้เกิดความหลากหลายทางชีวภาพทางสังคมพืช สังคมสัตว์ เป็นแหล่งผลิตอาหาร ใช้ประโยชน์ทางด้านเกษตร ใช้ประโยชน์ทางการเลี้ยงปลาในกระชัง เลี้ยงปลาในบ่อ ใช้ประโยชน์ทางการประปา เป็นแหล่งดูทราวย และเชื้อประโยชน์ทางการจัดงานประเพณีต่าง ๆ (สำนักงานโครงการพัฒนาชุมชนเพื่อการอนุรักษ์ป่าภูหลวง, 2557 : 5)

ปัญหาที่เกิดขึ้นกับแม่น้ำเลยมาจากส่งเสริมให้ปลูกพืชเศรษฐกิจเชิงเดี่ยวที่รุกพื้นที่ป่าไม้จนเป็นภูเขาหัวโล้น การพังทลายและชะล้างหน้าดินลงสู่แม่น้ำเลย ป่าต้นน้ำถูกบุกรุก ทำให้ฤดูแล้งแม่น้ำเลยแห้งขอดเสื่อมโทรมจากสิ่งก่อสร้างรูกล้ำ (โครงการ “ภูมิรักษ์ พัทธ์ขันธ์น้ำ”, 2555 : ออนไลน์) เกิดการกัดเซาะริมตลิ่งเนื่องจากทำธุรกิจดูทราวยและปรับแต่งริมตลิ่งเพื่อรองรับการท่องเที่ยว ยั่งยืนวันสภาพของแม่น้ำเลยยิ่งเลวร้าย ถูกกระทำซ้ำเติมจากความมั่งง่าย ไม่มีจิตสำนึกจากชุมชนที่มีบ้านเรือนสองฟากฝั่ง มีพฤติกรรมการใช้น้ำอย่างไม่รู้คุณค่า ถ่ายอุจจาระปัสสาวะและทิ้งขยะมูลฝอย ปล่อยน้ำเน่าเน่าเสียโดยไม่มีการบำบัด (มานิตย์ มกรพงษ์, 2551 : 1) จนก่อให้เกิดการตื้นเขินทับถมเป็นสันดอน มีวัชพืชกีดขวางสกัดกั้นการไหลของน้ำจนกลายเป็นต้นเหตุอุทกภัยครั้งแล้วครั้งเล่า นอกจากนั้น ปัญหาการใช้ที่ดินจากภาคเกษตรกรรมจนขาดความอุดมสมบูรณ์ต้องพึ่งพาสารเคมี ปุ๋ยและยาปราบศัตรูพืช ยิ่งใช้ยิ่งก่อให้เกิดระบบนิเวศน์ถูกทำลาย โรงงานอุตสาหกรรม จำนวน 186 โรงงาน ที่อยู่ลุ่มแม่น้ำเลยไม่สร้างบ่อบำบัดน้ำเสีย ยิ่งเร่งความตายให้แม่น้ำเลยให้พินาศในเร็ววันยิ่งขึ้น (ตามรอยคนเดินคล้ำ “ชีพจรแม่น้ำเลย”, 2552 : 10)

จากสาเหตุต่าง ๆ จึงควรศึกษาวิจัยอย่างเร่งด่วนภายใต้งานวิจัยเรื่องกลยุทธ์การสื่อสารของผู้นำชุมชนต่อการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการแม่น้ำเลย จังหวัดเลย โดยเริ่มจากการสำรวจสภาพทั่วไปของชุมชน การบริหารจัดการแม่น้ำเลย และค้นหาสมรรถนะการสื่อสารของผู้นำชุมชน ทั้งผู้นำท้องที่ ผู้นำท้องถิ่น และผู้นำที่ไม่เป็นทางการ ซึ่งเป็นศูนย์กลางหรือจุดรวมของกิจกรรมภายในกลุ่ม พากกลุ่มไปสู่จุดหมายที่วางไว้โดยอาศัยการวางแผน การผลักดัน คอยแนะนำและช่วยเหลือกลุ่ม ตลอดจนการดึงสมรรถนะการสื่อสารออกมาใช้ร่วมกัน (บุราณี เวียงสิมมา, 2557 : 2) ทุก ๆ ขั้นตอน ทั้งร่วมคิดและตัดสินใจ ร่วมวางแผน ร่วมดำเนินงานร่วมติดตามและประเมินผลและร่วมรับผลประโยชน์ (มณฑา จำปาเหลือง และคณะ, 2558 : 995) เพื่อเป็นกลไกช่วยเสริมให้สามารถระดมพลังอำนาจ (ยุทธนา วงศ์โสภณ, 2556 : 7) พลังคน ปัญญา ทุนทรัพย์และ

วารสารวิชาการระดับชาติที่ได้รับการรับรองคุณภาพจากศูนย์ดัชนีการอ้างอิงวารสารไทย (TCI) กลุ่มที่ 1

เวลา เพื่อก่อให้เกิดการพัฒนาได้ แล้วนำมาวางแผนสร้างกลยุทธ์การสื่อสารภายใต้การใช้ความรู้ผสมผสานกับทักษะการสื่อสารได้อย่างเหมาะสมกับสถานการณ์และความรู้ หรือความสามารถในการใช้ความรู้ต่าง ๆ มาผสมผสานกับทักษะทางการสื่อสาร (Dubois, D. & Rothwell, W., 2004 : 46-57) ในแต่ละสถานการณ์ (อมรรัตน์ ทิพย์เลิศและคณะ, 2547 : 260) ออกมาเป็นกลยุทธ์การเลือกใช้วิธีการสื่อสารได้อย่างสอดคล้องกันจนได้รูปแบบโครงการและการกิจกรรม โดยให้ผู้นำชุมชนร่วมกันเรียนรู้ ร่วมคิดและร่วมทำ (จิตจำนง กิติ กิรติ, 2554 : 1) และทำชุดทดลองใช้กลยุทธ์การสื่อสารที่ได้ ทำการประเมิน เพื่อให้ได้วิธีการบริหารจัดการแม่น้ำเลยที่ดี และขยายผลไปสู่กลุ่มผู้นำชุมชนต้นน้ำและปลายน้ำ

จากความเป็นมาและประเด็นปัญหาทั้งหมดที่กล่าวมา ขี้ให้เห็นถึงช่องว่างของการศึกษาเพื่อเติมเต็มองค์ความรู้ด้านกลยุทธ์การสื่อสารของผู้นำชุมชนต่อการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการแม่น้ำเลย จังหวัดเลย โดยสร้างความพร้อมให้กลุ่มผู้นำชุมชนที่เป็นเจ้าของพื้นที่ที่มีส่วนได้ส่วนเสียกับแม่น้ำเลย ให้ได้รู้ได้เข้าใจถึงความสามารถในการสื่อสารที่ฝังอยู่ในตัวของผู้นำและเปิดโอกาสให้ดึงออกมาใช้ให้เป็นประโยชน์ร่วมกัน ด้วยการขับเคลื่อนการแก้ปัญหาเกี่ยวกับแม่น้ำเลยโดยใช้เทคนิควิธีที่แยบยลให้กับชุมชนด้วยการบริหารจัดการ การมองอย่างองค์รวม การคิดอย่างเป็นระบบ การระดมสมองจากทุกคน ตลอดจนการคลาปมปัญหาด้วยพลังของกลุ่มผู้นำชุมชนเองแทนที่คนนอกจะเข้าไปจัดการ นอกจากนั้นผลที่จะเกิดในครั้งนี้อย่างแน่นอนว่าจะก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อชุมชนที่นำไปประกอบการวางแผนดำเนินโครงการและกิจกรรมอันจะนำไปสู่การบริหารจัดการแม่น้ำเลยและขยายเครือข่ายไปยังไปชุมชนต้นน้ำและชุมชนปลายแม่น้ำเลยอย่างแท้จริง

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อสร้างกลยุทธ์การสื่อสารที่ผู้นำชุมชนมีส่วนร่วม โดยศึกษาต่อยอดจากข้อมูลที่ได้จากการสำรวจสภาพทั่วไปของชุมชน การบริหารจัดการแม่น้ำเลย และการค้นหาสมรรถนะการสื่อสารของผู้นำชุมชน แล้วนำมาวางแผนสร้างกลยุทธ์การสื่อสาร หลังจากนั้นนำมาใช้ในชั้นดำเนินงาน ขึ้นทดลองและติดตามโครงการและกิจกรรมที่ได้จากการใช้กลยุทธ์การสื่อสารในชุมชนตัวอย่างกลางน้ำ และขยายผลไปสู่ผู้นำชุมชนเครือข่ายต้นน้ำและปลายน้ำ

แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

1. แนวคิดเกี่ยวกับกลยุทธ์การสื่อสารของ ประทุม อุษัฎกลาง (2551 : 10) เป็นการนำวิธีการที่แยบยลในการสร้างความเข้าใจระหว่างผู้ให้กับผู้รับ เพื่อหวังผลให้ได้มาซึ่งความได้เปรียบเหนือคู่แข่งชั้นจรรยาบรรณเป้าหมายที่วางไว้ ซึ่งเป็นการเลือกหนทาง วิธีการ และเทคนิคที่จะช่วยให้บรรลุเป้าหมายและบรรลุวัตถุประสงค์ที่วางไว้ ทั้งนี้ให้ความสำคัญกับการวางวิธีการในการสื่อสารที่เหมาะสมทั้งด้านประสิทธิภาพและประสิทธิผล และการออกแบบ โดยนำมาปรับใช้กับกลยุทธ์การสื่อสารของผู้ส่งสาร ที่ออกแบบสารและเลือกใช้สื่อเพื่อให้เหมาะสมกับผู้รับสารในการดำเนินโครงการและกิจกรรม

2. แนวคิดเกี่ยวกับสมรรถนะการสื่อสารของ Robert N. Bostrom (1984 : 251) เป็นการนำรูปแบบการสื่อสารที่เหมาะสมกับสถานการณ์และความรู้ (Knowledge + How to use knowledge) ซึ่งประกอบด้วย การสื่อสารเชิงกลยุทธ์ (Strategic Communication) คือ ความรู้เกี่ยวกับการใช้รูปแบบ วิธีการสื่อสารในสถานการณ์หนึ่งได้อย่างเหมาะสม กล่าวคือ การเข้าใจกฎเกณฑ์ สัญลักษณ์ ความหมายต่างๆ ที่สมาชิกในสังคมกำหนดขึ้น และทักษะทางการสื่อสาร (Tactic Communication Skills) ทักษะในการนำความรู้เกี่ยวกับรูปแบบและวิธีการสื่อสารไปใช้ให้บรรลุเป้าหมาย เช่น ทักษะในการให้คำแนะนำ รับฟังคำแนะนำ ทักษะ

วารสารวิชาการระดับชาติที่ได้รับการรับรองคุณภาพจากศูนย์ดัชนีการอ้างอิงวารสารไทย (TCI) กลุ่มที่ 1

ในการฟัง ทักตะในการแก้ปัญหา ทักตะในการตัดสินใจ ทักตะการโน้มน้าวใจ มาปรับใช้กับการจัดทำและดำเนินกลยุทธ์ในโครงการและกิจกรรมทั้ง 5 กิจกรรม

3. แนวคิดการมีส่วนร่วมของ ปารีชาติ สถาปัตตานท์และคณะ (2549 : 23) ประกอบด้วย 1) เป็นการดำเนินงานภายใต้รูปแบบการมีส่วนร่วมในการวางแผนในโครงการและกิจกรรมต่าง ๆ

2) การมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรม ทั้งการเข้าร่วม หรือเข้าร่วมในการบริหาร ร่วมลงแรงร่วมใจ 3) การมีส่วนร่วมในการใช้ประโยชน์ เป็นการนำเอากิจกรรมต่าง ๆ มาใช้ให้เกิดประโยชน์ 4) การมีส่วนร่วมในการได้รับผลประโยชน์ เป็นการแจกจ่ายประโยชน์ต่าง ๆ ในการพัฒนาอย่างยุติธรรม 5) การมีส่วนร่วมในการประเมินผล เป็นการให้ได้รับทราบถึงสภาพปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ เพื่อร่วมกันหาแนวทางแก้ไข โดยนำมาปรับใช้ในการมีส่วนร่วมของผู้นำชุมชนในการดำเนินกลยุทธ์การสื่อสารในโครงการและกิจกรรม

4. แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารจัดการของ De Cenzo, D. & Robbins, S (2005 : 34) เป็นหรณำกระบวนการทำงานที่ทำการกิจร่วมกับคนอื่นและโดยอาศัยคนอื่นเพื่อให้บรรลุจุดหมายอย่างมีประสิทธิภาพ และได้ระบุนความรับผิดชอบทางการบริหาร ซึ่งประกอบด้วย การดำรงรักษาความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในสถานที่ทำงานและการปรับตัวกับสภาพภายนอก โดยนำมาปรับใช้ในการบริหารจัดการแม่น้ำเลยของผู้นำชุมชนเพื่อให้การใช้คนและทรัพยากรต่าง ๆ สนับสนุนให้การดำเนินงานตามโครงการและกิจกรรมจะสำเร็จได้ดีมีประสิทธิภาพ

วิธีดำเนินงานวิจัย

การวิจัยเรื่องนี้เป็นการวิจัยแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research) โดยให้ผู้นำร่วมเรียนรู้ ร่วมคิดและร่วมทำ ตั้งแต่การศึกษาสภาพทั่วไปของชุมชนและสภาพการบริหารจัดการแม่น้ำเลย พร้อมวิเคราะห์สังเคราะห์สมรรถนะที่โดดเด่นด้านการสื่อสารของผู้นำชุมชนร่วมกับนักวิจัย หลังจากนั้นคิดกลยุทธ์ร่วมกัน ทั้งการวางแผน การทำงานร่วมกันเป็นกลุ่ม การชักนำจูงใจให้เกิดความร่วมมือ ตลอดจนการติดตามและการประเมินผล กลุ่มประชากรเป้าหมายทำการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ได้แก่ ผู้นำชุมชนท้องถิ่น ผู้นำชุมชนท้องที่ ผู้นำชุมชนแบบไม่ทางการ ตัวแทนชุมชนที่เข้าร่วมโครงการและกิจกรรม ตลอดจนแม่บ้านเลย อำเภอกุดหวง อำเภอดงสะพาน อำเภอเมืองและอำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลกลยุทธ์การสื่อสาร จากผู้นำชุมชนริมแม่น้ำเลยกลางน้ำ อำเภอเมือง จำนวน 63 คน และผลการนำโครงการและกิจกรรมไปใช้ โดยเริ่มทำการอบรมและฝึกปฏิบัติการผลิตเชื้อราไตรโคเดอร์มาเพื่อใช้ฉีดกำจัดวัชพืชและแมลงริมแม่น้ำเลย จากตัวแทนเกษตรกรในหมู่บ้าน จำนวน 90 คนและชั้นทดลอง จำนวน 280 คน ผลิต EM-ball และ EM ขยายเพื่อเป็นอาหารปลาและโยนกำจัดแบคทีเรียในกระชังและแพปลาในแม่น้ำเลย จากสมาชิกเลี้ยงปลาในกระชัง จำนวน 58 เจ้า ตรวจวิเคราะห์คุณภาพแม่น้ำเลยทางเคมีและชีววิทยา จากตัวแทนคนในหมู่บ้าน / ชุมชน จำนวน 82 คนและชั้นทดลอง จำนวน 190 คน การเตรียมและปลูกต้นไม้ 1 ต้น 1 คน จากตัวแทนคนในชุมชน จำนวน 205 คนและชั้นทดลอง จำนวน 410 คน และออกแบบ จัดทำ รวมทั้งติดตั้งป้ายประชาสัมพันธ์รณรงค์ให้เกิดจิตสำนึกและป้องกันการทำร้ายแม่น้ำเลยในชั้นทดลอง จากตัวแทนคนในชุมชน จำนวน 82 คน และการขยายเครือข่ายการบริหารจัดการแม่น้ำเลยไปยังต้นน้ำและปลายน้ำเลย จากผู้นำชุมชนจำนวน 72 คน เครื่องมือที่ใช้ คือ แบบบันทึก แบบสังเกต แบบสนทนา แบบสัมภาษณ์ แบบแสดงความคิดเห็นและแบบสอบถาม ทำการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหาและเชิงปริมาณ โดยหาค่าความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

วารสารวิชาการระดับชาติที่ได้รับการรับรองคุณภาพจากศูนย์ดัชนีการอ้างอิงวารสารไทย (TCI) กลุ่มที่ 1

สรุปผลการวิจัย

กลยุทธ์การสื่อสารที่ผู้นำชุมชนตัวอย่างกลางน้ำเลย อำเภอเมือง มีส่วนร่วมในการสร้างขึ้นมาและนำไปใช้บริหารจัดการแม่น้ำเลย โดยผ่าน 1 โครงการ “ร้อยรวมใจเพื่อบริหารจัดการแม่น้ำเลย” และ 5 กิจกรรมฟื้นฟูระบบนิเวศแม่น้ำเลยอย่างเป็นรูปธรรม ได้แก่ 1) ด้านลดการใช้ยาฆ่าแมลง สารเคมี 2) ด้านฟื้นฟูพื้นที่เลี้ยงปลาในกระชัง 3) ด้านเครือข่ายการมีส่วนร่วมในการตรวจวิเคราะห์คุณภาพแม่น้ำเลย 4) ด้านปลูกต้นไม้ 1 ต้น 1 คน และ 5) รณรงค์ป้ายประชาสัมพันธ์ไม่ทิ้งขยะลงและการสร้างจิตสำนึกชุมชน ซึ่งผลการวิจัยพบว่า กลุ่มผู้เข้าร่วมอบรมและปฏิบัติในชั้นดำเนินงานและชั้นทดลองมีระดับการปฏิบัติและการนำไปใช้ส่วนใหญ่อยู่ในระดับมาก นั่นก็แสดงว่าโครงการและกิจกรรมที่ดำเนินงานภายใต้กลยุทธ์การสื่อสารเกิดประสิทธิผลเป็นไปตามเป้าหมาย และผู้นำชุมชนเครือข่ายต้นน้ำและปลายน้ำ ยอมรับและเห็นด้วยในการนำกลวิธีการบริหารจัดการแม่น้ำเลยกลางน้ำไปใช้ในพื้นที่

อภิปรายผล

กลยุทธ์การสื่อสารที่ถูกนำไปใช้บริหารจัดการแม่น้ำเลย โดยผ่าน 1 โครงการและ 5 กิจกรรม เกิดประสิทธิผลเป็นไปตามเป้าหมาย และถูกนำไปใช้ กลุ่มผู้เข้าร่วมอบรมและปฏิบัติในชั้นดำเนินงานและชั้นทดลองมีระดับการปฏิบัติและการนำไปใช้ส่วนใหญ่อยู่ในระดับมาก สอดคล้องกับ ประทุม ฤกษ์กลาง (2551 : 10) ที่กล่าวว่า กลยุทธ์เป็นการเลือกหนทาง วิธีการ เทคนิควิธีที่จะช่วยทำให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่วางแผน ซึ่งสอดคล้องกับการดำเนินงานโครงการและกิจกรรมในครั้งนี้อย่างดีเยี่ยมที่อาศัยกลยุทธ์การสื่อสารที่แยบยลมาขับเคลื่อน เริ่มจากกลยุทธ์ผู้ส่งสาร ที่เป็นผู้นำชุมชนระดับจังหวัดเป็นที่ปรึกษา แนะนำ สนับสนุน เนื่องจากมีวิสัยทัศน์และมีความรู้ความสามารถ ระดับอำเภอเป็นผู้ติดตามประเมินผลและพาทำโครงการและกิจกรรมเพราะธรรมชาติของคนไทยต้องมีผู้พาทำปฏิบัติ ทั้งให้ทำอะไรเองไม่มีวันประสบความสำเร็จ และระดับตำบลและหมู่บ้านเป็นผู้ปฏิบัติเป็นหลักเพราะมีความใกล้ชิดคนในชุมชนย่อมรู้ปัญหาดีทุกอย่าง และคอยรายงานผลจากการทำงานให้หน่วยงานที่เป็นผู้บังคับบัญชาได้ทราบ รวมทั้งเสนอโครงการและกิจกรรมที่ทำการจริงในแผนปีต่อปีของหน่วยงานที่สังกัดเพื่อหาเจ้าภาพดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง ส่วนกลยุทธ์สาร เป็นการประชาสัมพันธ์ข้อร้องเรียนเพื่อเสนอข่าวเกี่ยวกับคุณภาพน้ำในแม่น้ำเลยตามพระราชปณิธานของในหลวงรัชกาลที่ 9 ทรงปรารถนาให้น้ำเลยมีคุณภาพและพอใช้ เผยแพร่ประโยชน์แม่น้ำเลยเปรียบเหมือนเส้นเลือดที่หล่อเลี้ยงชีวิตของประชาชนทั้งจังหวัด และสถานการณ์วิกฤติของแม่น้ำเลยที่ทุกคนต้องไม่นิ่งเฉย มีจิตสำนึกลดการกระทำที่ก่อปัญหาและหาทางเยียวยาแม่น้ำเลย รวมทั้งปฏิบัติตามกฎหมาย ห้ามฝ่าฝืน สำหรับกลยุทธ์สื่อ เลือกให้สอดคล้องเหมาะสม (บทความออนไลน์, 2553 : 1) ที่ชุมชนคุ้นเคย เข้าใจง่าย และเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายโดยตรง มีการใช้สื่อกิจกรรมเป็นสื่อหลักที่เปิดโอกาสให้ชุมชนเรียนรู้จากการประชุม อบรม สาธิต ปฏิบัติและนำไปใช้จริงในพื้นที่ และตั้งสื่อบุคคลที่เป็นผู้นำชุมชนที่มีความรู้ความสามารถเฉพาะด้านมาพูดคุยและใช้สื่อเฉพาะกิจมาช่วยเสริม อย่างเช่น หอกระจายข่าว ป้ายประชาสัมพันธ์ และกลยุทธ์ผู้รับสาร มุ่งไปที่กลุ่มเป้าหมายที่แท้จริง คือ คนในชุมชนนำร่องกลางน้ำในพื้นที่ริมแม่น้ำเลย อำเภอเมือง และกลุ่มเป้าหมายรอง คือ ผู้นำชุมชนริมแม่น้ำเลยที่เป็นเครือข่ายต้นน้ำและปลายน้ำและประชาชนในจังหวัดเลย โดยยึดการสื่อสาร 2 ทาง (Two - Ways Communication) ที่ผู้นำบอกกล่าวข่าวสารไปแล้วยังต้องสตรับรับฟังเสียงสะท้อนปัญหาแม่น้ำเลยและผลการดำเนินงานที่มาจากการติดตามและประเมินผล เพื่อนำมาปรับปรุงการทำงานให้ดียิ่งขึ้น

วารสารวิชาการระดับชาติที่ได้รับการรับรองคุณภาพจากศูนย์ดัชนีการอ้างอิงวารสารไทย (TCI) กลุ่มที่ 1

นอกจากเหตุผลที่กล่าวที่ทำให้กลยุทธ์การสื่อสารที่นำไปใช้ประสบผลสำเร็จ ยังอาจมาจากก่อนการสร้างกลยุทธ์การสื่อสารได้มีการรวบรวมและสังเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับสภาพการบริหารจัดการแม่น้ำเลย ทำให้รู้ปัญหาที่ก่อวางแผน หาเทคนิควิธีแก้ไขและหลีกเลี่ยงได้ตรงจุด ซึ่งในมุมมองของผู้นำชุมชนชี้ให้เห็นว่า การบริหารจัดการแม่น้ำเลยค่อนข้างมีปัญหามาก เรือรั้ง ทับซ้อนยุ่งยาก ต้องแก้ทุกจุดจนยากจะเยียวยา สืบเนื่องมาจากเหตุผลหลายประการ กล่าวคือ

1. คนในชุมชนริมแม่น้ำเลยขาดจิตสำนึกในการอนุรักษ์รักษา ปกป้อง มีแต่กอบโกยหาแต่ผลประโยชน์จากแม่น้ำ ดังที่ มั่น บัวระภา นายกเทศมนตรีตำบลศรีสงคราม อำเภอวังสะพุง (2559) กล่าวว่า “จิตสำนึกและรักษแม่น้ำเลย” เป็นเรื่องต้น ๆ ที่ก่อให้เกิดปัญหา ปัจจุบันคนในชุมชนมองเห็นความสำคัญลดลง ไม่ต่างจาก ชาวลูฮัย เหลืองสุวรรณ ที่กล่าวถึง “รากเหง้า” ที่ทำให้งานไม่มีประสิทธิภาพ คือ การขาดจิตสำนึก (สัมภาษณ์, 31 มกราคม 2559) สอดคล้องกับ วิโรจน์ จิวะรังสรรค์ ผู้ว่าราชการจังหวัดเลย ที่เห็นว่า แม่น้ำเลยซึ่งเป็นแม่น้ำเพื่อการเกษตร อุปโภคและบริโภค หากมีการทิ้งขยะสิ่งปฏิกูล สารพิษจากการใช้ในการเกษตรและทำสวนยางพารา สิ่งแวดล้อมแย่ ชุมชนลุ่มน้ำเลยก็ลำบาก (สัมภาษณ์, 9 ธันวาคม 2558) ทุกบ้านต่อท่อระบายน้ำและปล่อยน้ำเสียลงแม่น้ำเลย น้ำทิ้งไม่ได้แยกไม่ได้บำบัดน้ำเสีย (ชุมชวล กุลพันธ์, สัมภาษณ์, 31 มกราคม 2559) ทับถมทวีปัญหาทั้งต้นน้ำที่ตัดไม้ทำลายป่า มีการใช้สารเคมีมาก กลางน้ำและปลายน้ำก็เร่งสารปนเปื้อนจากสถานประกอบการ การหาปลาด้วยการช้อน การเลี้ยงปลาในกระชังแต่ทิ้งสารอาหารตกค้าง การทำยางก้อนแต่ปล่อยน้ำเหลือไหลลงแม่น้ำเลย (ธนูศิลป์ อินคา, สัมภาษณ์, 14 กุมภาพันธ์ 2559) สอดคล้องกับมุมมองของ มานิตย์ มกรพงษ์, (2551 : ออนไลน์) ที่กล่าวว่า สภาพของแม่น้ำเลยเลวร้าย ถูกกระทำซ้ำเติมจากความมั่งง่าย ไม่มีจิตสำนึกจากชุมชนที่มีบ้านเรือนสองฟากฝั่ง มีพฤติกรรมการใช้น้ำอย่างไม่รู้คุณค่า ขอบปล่อยน้ำเน่าน้ำเสีย ถ้ายุจจวะประสวะและทิ้งขยะมูลฝอยจากบ้านเรือนลงในแม่น้ำโดยไม่มีกรบำบัด

2. ขาดในเรื่องการทำงานร่วมกัน ต่างคนต่างทำขึ้นอยู่กับแผนขึ้นอยู่กับงบประมาณ ไม่เคยทำงานแบบบูรณาการ ส่วนใหญ่ทำงานเป็น “ลักษณะไฟไหม้ฟาง” (ปริศนา อองภา, สัมภาษณ์, 13 กุมภาพันธ์ 2559) เท่าที่เห็นหน่วยงานใหญ่และหน่วยงานต่าง ๆ ทุกระดับแก้ปัญหาแม่น้ำเลยพร้อมกันยังไม่มี (นันทน์ภัส บุญยาประทีป, สัมภาษณ์, 3 กุมภาพันธ์ 2559) ทั้ง ๆ ที่การแก้ปัญหาแม่น้ำเลยต้องเป็น “องค์การพหุ” ที่ต้องอาศัยความร่วมมือกันทุกฝ่าย ต้องอาศัยคนที่มีความรู้ความสามารถ มีทักษะประสบการณ์ ถึงจะบรรลุจุดหมายที่ตั้งไว้ สอดคล้องกับ โรบินและดีเซนโซ (De Cenzo, D. & Robbins, S, 2005 : 34) ได้กล่าวว่าการบริหารจัดการที่สำเร็จได้อย่างมีประสิทธิภาพ (Effectiveness) ต้องใช้ความรู้ความสามารถและองค์ประกอบมากมายมาช่วยกัน ดังเช่น วิโรจน์ จิวะรังสรรค์ กล่าวถึง การทำงานเกี่ยวกับแม่น้ำเลยเป็นงานที่ทำกับคนที่มั่งง่าย แสวงหาแต่ประโยชน์ส่วนตน ทำงานร่วมกันไม่เป็น ไม่มีจิตอาสา ไม่มีความเสียสละ จึงต้องรวมพลังสร้างหัวใจเป็นหนึ่งเดียวกันช่วยกัน (สัมภาษณ์, 9 ธันวาคม 2558) ลำพังทิ้งให้หน่วยงานใดหน่วยงานหนึ่งทำไม่ได้มันเกินกำลัง (สัมภาษณ์ ทวีลาภผล, สัมภาษณ์, 9 ธันวาคม 2558) ซึ่งสอดคล้องกับงานของ นิธิมา หนูกุล (2553 : 2-3) ที่ชี้ให้เห็นว่าความพยายามที่จะแก้ไขและฟื้นฟู บูรณะทรัพยากรน้ำให้ดีขึ้น แต่ยังไม่ประสบผลสำเร็จเท่าที่ควร เนื่องจากยังขาดความร่วมมือ ความร่วมมือระหว่างหน่วยงานของรัฐและภาคประชาชน ทำให้ต่างหน่วยต่างคนต่างทำ เป็นการทำงานที่ซับซ้อนกันและปัญหาที่สำคัญยิ่ง คือ การขาดประสบการณ์ในการทำงานร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งหน่วยงานของภาครัฐและฝ่ายอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง แม่น้ำเลยหากร่วมมือช่วยกันทุกฝ่ายตลอดสายน้ำเลยก็สามารถฟื้นคืนชีวิต ดังที่ มณฑา จำปาเหลือง และคณะ (2558 : 995) กล่าวถึงการทำงานต้องร่วมกัน ร่วมการบริหาร ร่วมแรงร่วมใจ ร่วมการใช้ประโยชน์ และร่วมการประเมินผล

วารสารวิชาการระดับชาติที่ได้รับการรับรองคุณภาพจากศูนย์ดัชนีการอ้างอิงวารสารไทย (TCI) กลุ่มที่ 1

และร่วมกันแก้ไข

3. หน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องกับแม่น้ำเลยขาดความจริงจังในการทำงาน ซึ่งปัญหาที่เกิดขึ้นกับแม่น้ำเลยเป็นปมเรื้อรังแก้ไขต้องใช้เวลายาวนาน คนที่จะเข้ามาทำงานต้องหลายหลายโดยอยู่บนเหตุผลสมัครใจ เสียสละ จิตอาสา ให้ความสำคัญประโยชน์ส่วนรวมเป็นที่ตั้ง ทำงานไม่มีผลตอบแทนใด ๆ ดังนั้นจากสิ่งที่กล่าวมาจึงเป็นเหตุผลอย่างชัดเจนที่ทำให้การบริหารจัดการแม่น้ำเลยกลายเป็นปัญหาที่แก้แล้วแก้อีกวนเวียนซ้ำซาก ซึ่งส่วนหนึ่งที่สำคัญ คือ การไม่มีเจ้าภาพไม่มีหน่วยงานหลักที่รับผิดชอบ ทั้ง ๆ ที่แม่น้ำเลยเป็นเส้นเลือดหล่อเลี้ยงคนทั้งจังหวัดเลย ให้ความสำคัญแก่มแม่น้ำเลยแคว้นฝางงานเฉพาะหน้า งบประมาณไม่เคยจัดสรรมาแก้ปัญหาโดยตรง หน่วยงานในพื้นที่ไม่ได้เข้าไปจัดการดูแล การบริหารจัดการหย่อนยานไม่เข้มแข็ง ต้องมีหลายภาคส่วนเข้าไปช่วยกันจะใช้อย่างใดอย่างหนึ่งยากที่จะประสบความสำเร็จ “เงินตัวเดียวไม่สามารถแก้ได้” (ชาญชัย เหลืองสุวรรณ, สัมภาษณ์, 31 มกราคม 2559) ที่ผ่านมา หลาย ๆ หน่วยงานที่ลงพื้นที่มีทัศนคติความต่อเนื่อง ไม่เอาใจใส่ ได้งานได้เงินได้หน้าแล้วก็จากไป เอาเข้าจริงจริงมีหน่วยงานราชการมาดูแลน้อยมาก (ประหยัด ชันติยศโต, สัมภาษณ์, 2 กุมภาพันธ์ 2559) คงถึงเวลาที่หน่วยงานหลัก อย่างเช่น สำนักงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจังหวัดเลย เป็นแกนนำให้ความรู้ พาไปปฏิบัติ ทำให้ดู รวมทั้งกระตุ้นประชาชนอย่างต่อเนื่อง การทำงานอยู่ในรูปแบบคณะกรรมการทุกระดับแบบบูรณาการร่วมกันมาพูดคุยระดมยกร่างโครงสร้าง กฎเกณฑ์ กติกา แล้วคิดออกมาเป็นโครงการและกิจกรรม (ฉัตรเฉลิม หัตถกรรม, สัมภาษณ์, 9 ธันวาคม 2558) มีการสร้างระบบการบริหารจัดการที่เสถียร สร้างแรงจูงใจทำงานอย่างจริงจัง (วิโรจน์ จิวะรังสรรค์, สัมภาษณ์, 9 ธันวาคม 2558) ต้องมีการเชื่อมโยงผู้นำทุกระดับ มีแกนนำที่มีความรู้ในเรื่องแม่น้ำเลยพร้อมชุมชนให้ขับเคลื่อนงานอย่างเป็นระบบที่ชัดเจน (ไพฑูรย์ ปองนารา, สัมภาษณ์, 9 กุมภาพันธ์ 2559) สอดคล้องกับ ศศิโนภา ภาวรา (2550 : 330) ที่กล่าวว่า การบริหารจัดการที่ดีมีประสิทธิภาพจะก่อให้เกิดผลสำเร็จ ต้องบริหารจัดการตามแผนการดำเนินงาน มีหน้าที่รับผิดชอบต่อทรัพยากรธรรมชาติหรือแหล่งทรัพยากรธรรมชาติโดยตรง รวมถึงความร่วมมือและประสานกับหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้องกับการจัดการ หรืออนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติทั้งในส่วนภาครัฐและเอกชน เพื่อให้ได้วิธีการหรือการจัดการบริหารงานที่มีประสิทธิภาพมากที่สุด ซึ่งจำเป็นจะต้องวิเคราะห์และศึกษาองค์ประกอบต่าง ๆ ที่จะต้องเข้ามาเกี่ยวข้องทั้งทางตรงและทางอ้อมก่อนลงมือปฏิบัติ

4. แม่น้ำเลยขึ้นอยู่กับหน่วยงานหลายฝ่าย ทั้งประมงจังหวัด ป่าไม้ สิ่งแวดล้อม กรมเจ้าท่าหนองคาย เทศบาล องค์การบริหารส่วนจังหวัด องค์การบริหารส่วนตำบล โยธาธิการ อำเภอ ฯลฯ ทำให้แก้ปัญหาไม่ตก ทำงานทับซ้อนล่าช้ายุ่งยาก ไม่พร้อมเพรียงกัน ทำตามงบประมาณทำตามแผนใครแผนมัน ทำให้เสียงบประมาณ เสียเวลา จึงดูเป็นการทำงานที่ไม่มีศูนย์กลางเดียวกัน ทั้ง ๆ ที่แม่น้ำเลยต้องอาศัยการทำงานที่ผนึกกันหลายส่วนสอดประสานรวมกันเป็นหนึ่งเดียวในการขับเคลื่อนไปพร้อม ๆ กัน สอดคล้อง พิชญุทธิ์ วิงสุกิจ (2559 : 1) ที่มองว่า กระบวนการทำงานไม่เป็นระบบ ทำให้รูปแบบการบริหารงานออกมาไม่เป็นทิศทางเดียวกัน ก็จะส่งผลให้การทำงานร่วมกันอย่างไม่มีประสิทธิภาพ (Inefficiency Collaboration) เนื่องจากไม่มีระบบที่เป็นสื่อกลางในการติดต่อร่วมกัน ทำให้มีข้อจำกัดในการทำงานร่วมกันเป็นไปด้วยความยากลำบาก หรือไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควร

5. โครงการและกิจกรรมใช้งบประมาณและเวลามาก ซึ่งการบริหารจัดการแม่น้ำเลยที่ผ่านมาส่วนใหญ่เป็นโครงการใหญ่ เช่น โครงการสร้างเขื่อน โครงการทำอ่างเก็บน้ำเลย โครงการทำประตูระบายน้ำศรีสองรัก โครงการทำตลิ่ง โครงการสร้างฝาย โครงการสร้างสะพาน โครงการขุดลอก ฯลฯ ที่ต้องทำตลอดทั้งสายน้ำเลย ต้องใช้งบประมาณจำนวนมากมายและต้องสร้างติดพันกันหลายปีถึงจะแล้วเสร็จ จึงเป็นมุมสะท้อนให้เห็น

วารสารวิชาการระดับชาติที่ได้รับการรับรองคุณภาพจากศูนย์ดัชนีการอ้างอิงวารสารไทย (TCI) กลุ่มที่ 1

ถึงข้อจำกัดของการบริหารงานแม่น้ำเลยที่ยากมากขึ้น เพราะต้องอาศัยงบประมาณจากรัฐบาล ต้องรอในระยะเวลาที่ยาวนานซึ่งมันเป็นการสวนทางกับปัญหาที่แม่น้ำเลยกำลังเผชิญอยู่ที่ต้องเยียวยาเร่งด่วน อย่างต่อเนื่อง อย่างพร้อมเพรียงกันทั้งจังหวัด ดังที่ กองโครงการและการวางแผนงาน การรถไฟแห่งประเทศไทย (2556 : 1-2) ชี้ให้เห็นว่า งบประมาณมีความสำคัญและเป็นประโยชน์ต่อการบริหาร หน่วยงานสามารถนำเอางบประมาณมาใช้เป็นเครื่องมือในการบริหารหน่วยงานให้เจริญก้าวหน้า หากหน่วยงานจัดงบประมาณใช้จ่ายอย่างถูกต้องและมีประสิทธิภาพ จะสามารถพัฒนาให้เกิดความเจริญก้าวหน้าแก่หน่วยงานและสังคม การจัดสรรงบประมาณที่เป็นธรรมไปสู่จุดที่มีความจำเป็นอย่างทั่วถึงที่จะทำให้หน่วยงานนั้น สามารถดำเนินไปได้โดยมีประสิทธิภาพ

6. การเฝ้าระวังเป็นวิธีการที่ดีแต่มีน้อยและไม่ต่อเนื่อง เป็นการดำเนินงานใช้เครือข่ายที่อยู่ริมแม่น้ำเลย เช่น ชาวบ้าน นักเรียน อาสมัครที่มีจิตอาสา เฝ้าระวังแม่น้ำเลย (จันทร์แจ่ม ดวงอุปะ, สัมภาษณ์, 11 ธันวาคม 2558) โดยตรวจสอบสถานการณ์แม่น้ำเลยและมีการรายงานให้หน่วยงานที่รับทราบและนำไปวางแผนแก้ไข ปกป้องปัญหาที่จะเกิดขึ้น หรือใช้สื่อวิทยุ ปักป้ายห้าม ที่ใกล้และชุมชนคุ้นเคย ดูง่าย เห็นบ่อย ฟังง่าย เข้าใจง่าย คอยประชาสัมพันธ์รายงานเกี่ยวกับแม่น้ำเลย (ไชยวุฒิ มนตรีรักษ์, สัมภาษณ์, 28 มกราคม 2559) รวมทั้งจัดทำโครงการเฝ้าระวังเกี่ยวกับระบบนิเวศ เนื่องจากมีสัมปทานคูตทราย ชาวบ้านเผาถ่าน เกิดกลุ่มงานวิจัยชาวบ้านเพื่อเฝ้าระวังน้ำท่วม น้ำไหลหลาก น้ำเสีย น้ำแล้ง การทิ้งเศษวัตถุ เศษขยะและสิ่งปฏิกูลลงแม่น้ำเลย (กัญจน์ วงศ์อาจ, สัมภาษณ์, 14 กุมภาพันธ์ 2559 ; เกื้อกุล รุ่งฉัตร, สัมภาษณ์, 10 กุมภาพันธ์ 2559) และยอดเยี่ยม กองสิงห์, สัมภาษณ์, 11 กุมภาพันธ์ 2559) แต่น้ำเสียตายที่มีกิจกรรมดังกล่าวมีน้อยและไม่ต่อเนื่อง ดังงานของ จันทร์แจ่ม ดวงอุปะและคณะ (2551 : 87) ศึกษาการวิจัยและพัฒนาการสร้างเครือข่ายเฝ้าระวังคุณภาพน้ำ ในแม่น้ำเลย พบว่า มีเครือข่ายเฝ้าระวังคุณภาพน้ำในแม่น้ำเลย ประกอบด้วยโรงเรียนที่เข้าร่วมเป็นเครือข่ายทั้งหมด 8 โรงเรียน แยกเป็นโรงเรียนมัธยมศึกษา 3 โรงเรียน โรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา 2 โรงเรียน โรงเรียนเทศบาล 1 โรงเรียนและโรงเรียนประถมศึกษา 2 โรงเรียน และทองคำ แก้วพันธุ์และคณะ (2555 : 77) ศึกษาตัวชี้วัดคุณภาพน้ำและความอุดมสมบูรณ์ของแม่น้ำเลยตอนต้นด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่น กรณีศึกษาบ้านเลยตาด ตำบล เลยวังไสย์ อำเภอภูหลวง จังหวัดเลย ระยะเวลาที่ 1 พบว่า ควรมีการสร้างการเรียนรู้ให้กับประชาชนในพื้นที่โดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นผสมผสานกับการตรวจวัดเชิงวิชาการให้กับประชาชนในพื้นที่และการสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนในการการอนุรักษ์ การปลูกจิตสำนึกและการเฝ้าระวังคุณภาพน้ำ

7. พัฒนาต่อยอดแม่น้ำเลยให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ไม่มี หากร่วมกันทำได้จะช่วยให้ผู้คนมองเห็นประโยชน์จากแม่น้ำเลย แต่ต้องพัฒนาให้เข้ากับสภาพแวดล้อมของพื้นที่ (วิโรจน์ จิวะรังสรรค์, สัมภาษณ์, 9 ธันวาคม 2558) หากจุดแข็ง แปลก ใหม่ นำมาเป็นจุดขาย เช่น พัฒนาริเวณแม่น้ำเลย อำเภอเชียงคาน ให้เป็นหัวหิน 2 ปรับภูมิทัศน์ วิวสวย น้ำใส หาดทรายขาว ให้คนลงเล่นน้ำได้ (บรรพต ยาฟอง, สัมภาษณ์, 20 มีนาคม 2560) มีการส่งเสริมสายน้ำเลยเป็นเส้นทางท่องเที่ยวและการล่องแพ (กัญจน์ วงศ์อาจ, สัมภาษณ์, 14 กุมภาพันธ์ 2559) หรือออกแบบสะพานแม่น้ำเลยให้มีอัตลักษณ์ของท้องถิ่นและเข้ากับสภาพบริบทของแม่น้ำเลยเพื่อเอื้อต่อการท่องเที่ยว (เลยใหม่ออนไลน์ : 258) ซึ่งการพัฒนาที่กล่าวสะท้อนให้เห็นถึงการมีส่วนร่วมในการวางแผนในกิจกรรมพัฒนาแม่น้ำเลยไปเป็นแหล่งท่องเที่ยวเพื่อหารายได้เข้าสู่ชุมชน เท่ากับเป็นการโน้มน้าวให้ทุกคนหันมาดูแลเอาใจใส่ควบคู่การอนุรักษ์รักษาแม่น้ำเลยเพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เกิดความประทับใจเมื่อได้มาเยือน ดังที่

ปาริชาติ สถาปิตานนท์และคณะ (2549 : 23) กล่าวว่า กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชน ทุกฝ่ายต้องมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรม การใช้ประโยชน์ การได้รับผลประโยชน์ ตลอดจนการร่วมกันหาแนวทางแก้ไข

วารสารวิชาการระดับชาติที่ได้รับการรับรองคุณภาพจากศูนย์ดัชนีการอ้างอิงวารสารไทย (TCI) กลุ่มที่ 1

ปัญหาและอุปสรรค ที่จะก่อให้เกิดทุกฝ่ายได้รับผลประโยชน์จากแม่น้ำเลยอย่างต่อเนื่อง

หลังจากนั้นมีการสัมภาษณ์และระดมสมองเพื่อตั้งสมรรถนะการสื่อสารของผู้นำชุมชนทั้ง 4 อำเภอ มาใช้ร่วมกัน ทั้งความรู้และทักษะประสบการณ์ (Robert N. Bostrom, 1984) ทำการกระตุ้น (Motivate) ด้วยสถานการณ์ต่าง ๆ ของแม่น้ำเลย เพื่อให้แต่ละคนเสนอรูปแบบ วิธีการ อันจะนำไปสู่การบริหารจัดการแม่น้ำเลยให้ดีกว่าเดิม (ชาติชาย คงเพชรดิษฐ์และธีระวัฒน์ จันทิก, 2559 : 19) ซึ่งประเด็นต่าง ๆ ที่ชี้แนะให้ดำเนินงานด้วยโครงการและกิจกรรม โดยให้ย้อนไปดูโครงการและกิจกรรมที่ 4 อำเภอเคยทำ แล้วนำมาเป็นฐานคิดใหม่ว่าจะมีหน้าตาเป็นแบบไหน อย่างไร ให้เลือกที่เข้ากับสภาพแม่น้ำเลยกลางน้ำที่จะจัดทำนาร่องและให้เรียงความสำคัญและความต้องการจากมากไปหาน้อย ประการสำคัญโครงการควรแยกไปตามหน่วยงานที่ผู้นำชุมชนทำงานประจำ เพราะมีคนมีความรู้และประสบการณ์ตรงมาช่วย ส่วนหัวข้อโครงการให้เสนอตรง ๆ การจัดทำโครงการและกิจกรรมก็ใช้ประเด็นเหมือนโครงการทั่ว ๆ ไปที่ทำกันประจำ แต่ต่างกันที่เน้นไปในเรื่องเฉพาะ เน้นการลงมือปฏิบัติไม่ควรมีการอบรมให้นานเพราะน่าเบื่อ ส่วนประเด็นหัวข้อที่นำมาใส่ในโครงการก็บอกขั้นตอนการทำงาน ใครทำ ทำกับใคร กับเกี่ยวกับอะไร ใช้สื่ออะไร ส่งไปอย่างไร ทำที่ไหน จนในที่สุดมีการแลกเปลี่ยนตกผลึกได้ข้อสรุปให้เป็นโครงการใหญ่ชื่อ “ร้อยรวมใจเพื่อบริหารจัดการแม่น้ำเลย” มีประเด็นหลัก ๆ ประกอบ และกลวิธีที่นำไปใช้กับการจัดทำ 5 กิจกรรมย่อย ได้แก่ กิจกรรมฟื้นฟูระบบนิเวศแม่น้ำเลย 1) ด้านลดการใช้น้ำฆ่าแมลง สารเคมี ในพื้นที่แม่น้ำเลย 2) ด้านฟื้นฟูพื้นที่เลี้ยงปลาในกระชัง 3) ด้านเครือข่ายการมีส่วนร่วมในการตรวจวิเคราะห์คุณภาพแม่น้ำเลย 4) ด้านปลูกต้นไม้ 1 ต้น 1 คน และ 5) กิจกรรมรณรงค์ป้ายประชาสัมพันธ์ไม่ทิ้งขยะลงในแม่น้ำเลยและการสร้างจิตสำนึกชุมชนรักษาความสะอาดแม่น้ำเลย ทั้งนี้หัวข้อในกิจกรรมประกอบด้วย ชื่อกิจกรรม แนวความคิดการจัดกิจกรรม วัตถุประสงค์ กลุ่มเป้าหมายที่เข้าร่วมกิจกรรม สื่อและรูปแบบกิจกรรม วันเวลาและสถานที่จัดงาน ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับการประเมินผลกิจกรรม และผู้รับผิดชอบกิจกรรม ทั้งนี้ก่อนเริ่มงานอย่าลืมให้มีคำสั่งแต่งตั้งคณะทำงานทุกระดับและลงนามโดยผู้ว่าราชการจังหวัดเลย เพื่อให้แต่ละคนรู้หน้าที่ชัดเจน ทำงานไม่ซ้ำซ้อน ประการสำคัญกิจกรรมฟื้นฟูระบบนิเวศแม่น้ำเลย 5 กิจกรรม เป็นงานเฉพาะที่ต้องให้หัวหน้าหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเป็นประธานขับเคลื่อนร่วมกับผู้นำท้องถิ่นและผู้นำแบบไม่ทางการ ได้แก่ ด้านปลูกต้นไม้ 1 ต้น 1 คน มีป่าไม้จังหวัดเลย คณะทำงานด้านฟื้นฟูพื้นที่เลี้ยงปลาในกระชัง มีประมงจังหวัดเลย คณะทำงานด้านรณรงค์ป้ายประชาสัมพันธ์ มีท้องถิ่นจังหวัดเลยเพราะเกี่ยวข้องกับกฎหมาย คณะทำงานด้านลดการใช้น้ำฆ่าแมลง สารเคมี มีเกษตรจังหวัดเลย คณะทำงานด้านเครือข่ายการมีส่วนร่วมในการตรวจวิเคราะห์คุณภาพแม่น้ำเลย มีผู้อำนวยการสิ่งแวดล้อมจังหวัดเลย คณะทำงานรณรงค์ประชาสัมพันธ์ มีประชาสัมพันธ์จังหวัดเลย และคณะทำงานด้านการสรุปผล วิเคราะห์และจัดทำผลดำเนินงาน มีนักวิชาการและคณะวิจัย

ท้ายสุดหากดูการตอบรับ ผลผลิตที่ได้จากกิจกรรมที่นำไปใช้ได้จริงในชุมชนและผลการประเมินการอบรม การปฏิบัติทุกขั้นตอนที่เกิดจากการเข้าร่วมโครงการและกิจกรรม ยิ่งชี้ให้เห็นชัดเจนว่ากลยุทธ์การสื่อสารที่สร้างขึ้นมาและนำไปใช้ดำเนินงานให้ผลดีมีประสิทธิภาพและเป็นไปตามเป้าหมาย ทั้งนี้เมื่อคณะทำงานกลางน้ำมีการเปิดเวทีขยายผลที่ได้จากกระบวนการทำงานที่เป็นขั้นตอนที่กล่าวสู่เครือข่ายต้นน้ำและปลายน้ำ ก็เป็นที่ยอมรับและเห็นด้วยในการนำกลวิธีการบริหารจัดการแม่น้ำเลยไปใช้ในพื้นที่ ทั้งนี้เนื่องจากเพราะว่าข้อมูลเกี่ยวกับการบริหารจัดการแม่น้ำเลยที่นำมาเป็นฐานในการจัดทำโครงการและกิจกรรมในครั้งนี้ ส่วนหนึ่งก็มาจากสัมภาษณ์และการประชุมระดมสมองผู้นำชุมชนริมแม่น้ำเลยต้นน้ำและปลายน้ำ อีกทั้งบริบทการทำงานก็เหมือนกัน แต่อาจต่างกันที่สถานที่ จึงมองได้ว่ารูปแบบการดำเนินงานกลางน้ำมีความสอดคล้องกับวิธีการดำเนินงานต้นน้ำและปลายน้ำด้วยเช่นกัน

ข้อเสนอแนะที่ได้จากการวิจัย

1. การบริหารจัดการจัดการแม่น้ำเลย ต้องอาศัยคนในจังหวัดที่มีความรู้ความสามารถ มีทักษะมีประสบการณ์ช่วยกันทุกฝ่ายในจังหวัดเลย ดังนั้น หน่วยงานระดับนโยบาย เช่น จังหวัดเลย สำนักงานสิ่งแวดล้อมจังหวัดเลย ควรมีการส่งเสริมสนับสนุนและกำหนดเป็นยุทธศาสตร์การบริหารจัดการแม่น้ำเลยอย่างต่อเนื่อง เพื่อเป็นแนวทางในการแก้ปัญหาที่ได้ผล
2. หน่วยงานรัฐ เอกชน ที่เกี่ยวข้องกับแม่น้ำเลย ควรมีมาตรการความร่วมมือกันอย่างจริงจังในการขับเคลื่อนการแก้ปัญหาแม่น้ำเลย โดยประสานงานและกระจายนโยบายการบริหารจัดการไปสู่ทุกระดับในจังหวัดเลย
3. หน่วยงานรัฐในจังหวัดเลย ควรนำโครงการและกิจกรรมการบริหารจัดการแม่น้ำเลยภายใต้กลยุทธ์การสื่อสาร ไปใช้แก้ปัญหาแม่น้ำเลยอย่างต่อเนื่อง

วารสารวิชาการระดับชาติที่ได้รับการรับรองคุณภาพจากศูนย์ดัชนีการอ้างอิงวารสารไทย (TCI) กลุ่มที่ 1

บรรณานุกรม

- กองโครงการและการวางแผนงาน. (2556). **การบริหารจัดการงบประมาณ**. การรถไฟแห่งประเทศไทย กระทรวงคมนาคม. [Project and Event Planning Division. (2013). **Budget Management**. State Railway of Thailand Ministry of Transport.]
- จันทร์แจ่ม ดวงอุปะและคณะ. (2551) **การวิจัยและพัฒนาการสร้างเครือข่ายเฝ้าระวังคุณภาพน้ำ ในแม่น้ำเลย**. เลย: มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย [Chancaem Duangupa and et al. (2008). **Research and Development for the Creation of a Network for Monitoring Water Quality in the Loei River**. Loei : Loei Rajabhat University]
- ชาติชาย คงเพชรดิษฐ์และธีระวัฒน์ จันทิก. (2559). “การพัฒนาทักษะการสื่อสารเพื่อการเจรจาเชิงผลได้ของ พนักงานบริหารงานลูกค้าในอุตสาหกรรมโฆษณา.” **วารสารวิชาการ Veridian E-Journal** 9(2) (พฤษภาคม – สิงหาคม) : 18.[Chartchai Kongpetchadit and Thirawat Chantuek. (2016). “Developing Account Executives’ Communication Skills in Advertising Industry” **Academic Journal Veridian E-Journal Year** 9(2) (May - August) : 18.]
- ตามรอยคนเดินคล้า “ชีพจรแม่น้ำเลย”. (2552). **เมืองเลยใหม่**. มกราคม 10-25 หน้า 10. [Tam Roj Khon Doen Khlam “Chiphachon Maenam Loei”]. (2009). **Loei Times**. (January 10-25) Page 10.]
- ทองคำ แก้วพินยูและคณะ. (2555). **ศึกษาตัวชี้วัดคุณภาพน้ำและความอุดมสมบูรณ์ของแม่น้ำเลย ตอนต้นด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่น กรณีศึกษาน้ำเลยตาด ตำบล เลยวังไสย์ อำเภอภูหลวง จังหวัดเลย ระยะที่ 1**. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย. กรุงเทพมหานคร. [Thongkao Kaewphanyu and et al. (2012). **Study the Indicators of Water Quality and Fertility of the Loei River at the Beginning with Local Knowledge. A Case Study of Ban Loei Tat, Loei Wang Sai Subdistrict, Phu Luang District, Loei Province, Phase 1**. The Thailand Research Fund. Bangkok.]
- นธิมา นูกุล. (2553). **พัฒนารูปแบบการมีส่วนร่วมของกรรมการชุมชนในการอนุรักษ์แม่น้ำตาปี เทศบาลเมืองท่าข้าม อำเภอพนมพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี**. หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิตสาขา สังคมศาสตร์เพื่อการพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี.[Nithima Nookkun. (2010). **Developing the Model of Community Committee Participation in Tapi River Conservation**. Tha Kham Subdistrict Municipality, Phunphin District, Surat Thani Province Master of Arts Program in Social Sciences for Development Suratthani Rajabhat University.]
- บุราณ วิเชียรสิมมา. (2557). “การสื่อสารเพื่อสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนในการอนุรักษ์น้ำคลองแสนแสบ : ชุมชนมัสยิดกมาลุลอิสลาม กรุงเทพมหานคร.” **วารสารร่วมพฤษ มหวิทยาลัยเกริก**. 32(1) (ตุลาคม 2556 - มกราคม 2557). 7 - 8. [Burani WiangSimma. (2014). “Communication to Create Community Participation in Water Conservation. Saen Saep Canal : Kamalul Islam Mosque Community Bangkok” **Rom Phruet Journal Krirk University**. 32(1) (October 2013 - January 2014). 7 - 8.]
- ประทุม ฤกษ์กลาง. (2551). **ยุทธศาสตร์การวางแผนการประชาสัมพันธ์**. กรุงเทพฯ :มหาวิทยาลัยกรุงเทพ. [Pramrueng KlangKlang. (2008). **Public relations planning strategy**. Bangkok : Bangkok University.]

วารสารวิชาการระดับชาติที่ได้รับการรับรองคุณภาพจากศูนย์ดัชนีการอ้างอิงวารสารไทย (TCI) กลุ่มที่ 1

- ปฤฎิภาง จันทรบุญเรือง. (2558). กลยุทธ์การสื่อสารของผู้นำชุมชนต่อการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการแม่น้ำเลย จังหวัดเลย. เลย : มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย. [Pritadrang Jonboonreang, (2015). Community Leader Communication Competence to Participate in the Management of Loei River, Loei Province, Loei : Loei Rajabhat University.]
- ปาริชาติ สถาปีตานนท์และคณะ. (2549). การสื่อสารแบบมีส่วนร่วมและการพัฒนาชุมชน : จากแนวคิดสู่การปฏิบัติการวิจัยในสังคมไทย. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานกองทุนสนับสนุน งานวิจัย (สกว.). [Parichat Sathapitanon and et al. (2006). Participatory Communication and Community Development : from Concepts to Research Practices in Thai Society. Bangkok : The Thailand Research Fund (TRF).]
- มณฑา จำปาเหลือง และคณะ. (2558). “รูปแบบการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทางการศึกษาในการสร้างบทเรียนภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านวิทยาศาสตร์ของจังหวัดเพชรบุรี.” วารสารวิชาการ Veridian E-Journal 8(3) (กันยายน - ธันวาคม) : 1906 – 3431. [Montha Champalueang, and et al. (2015). “Patterns of Participation of Educational Stakeholders in Create Lessons on Local Wisdom in Science of Phetchaburi Province” Veridian E-Journal, Silpakorn University 9(3) (September - December) : 1906 – 3431.]
- ยูทธนา วงศ์โสภ. (2556). เสริมสร้างพลังอำนาจชุมชนเพื่อการจัดการทรัพยากรลุ่มแม่น้ำเลย ปี 2557. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย. กรุงเทพมหานคร. [Yuthana Wongsopha. (2013). Community Empowerment for River Basin Resource Management in 2014. The Thailand Research Fund. Bangkok.]
- ศศิณา ภารา. (2550). ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. กรุงเทพฯ : เอ็กปอร์ตเน็ต. [Sasina Bhara. (2007). Natural Resources and Environment. Bangkok: Expornet.]
- สำนักงานโครงการพัฒนาชุมชนเพื่อการอนุรักษ์ป่าภูหลวง. (2557). รายงานการวิจัยเรื่องการศึกษาแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงคุณภาพของแม่น้ำเลยในอนาคต. เลย : สำนักงานโครงการพัฒนาชุมชนเพื่อการอนุรักษ์ป่าภูหลวง. [Office of Community Development Project for Phu Luang Forest Conservation. (2014). Research Report on the Study of Trends in Changing the Quality of Rivers in the Future. Loei : Office of Community Development Project for Phu Luang Forest Conservation.]
- สุวิทย์ วรรณศรี. (2553). การมีส่วนร่วมของสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล ในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม : กรณีศึกษาลุ่มแม่ป่าสักตอนบน อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ. [Suwit Wansri. (2010). Participation of Subdistrict Administration Organization Members in the Conservation of the Environment : A Case Study of the Upper Mae Pa Sak Basin, Lom Sak District, Phetchabun Province. Bangkok : National Research Council of Thailand.]
- อมรัตน์ ทิพย์เลิศและคณะ. (2547). สมรรถนะด้านการสื่อสารของสื่อบุคคลกับการระดมพลังการพัฒนา. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานกองทุนสนับสนุน งานวิจัย (สกว.). [Amonrat Thiplert and et al. (2004). Personnel Communication Competencies and Mobilization of Power Development. Bangkok : Research Support Fund Office (TRF).]

วารสารวิชาการระดับชาติที่ได้รับการรับรองคุณภาพจากศูนย์ดัชนีการอ้างอิงวารสารไทย (TCI) กลุ่มที่ 1

De Cenzo, D. & Robbins, S.. (2005). *Human Resource Management*. 4th ed. New York : John Wiley & Sons.

Dubois, D. & Rothwell, W. (2004). *Competency-based or a Traditional Approach to Training*. *ProQuest Education Journals* 58 (4) : 46-57.

Robert N.Bostrom. (1984). *Competence in Communication*, SAGE Publications Ltd.

เว็บไซต์

โครงการ “ภูมิรักษ์ พัทธกษณน้ำ”. (2555). ค้นเมื่อวันที่ 15 สิงหาคม 2556, จาก <http://www.loeitime.com>.

[Project “Phum Rak - Phithak Nam”]. (2012). Retrieved 15 August 2013, from : <http://www.loeitime.com>.]

จิตจำนง กิติกริตติ. (2554). *การพัฒนาชุมชน : การมีส่วนร่วมของประชาชนในงานพัฒนาชุมชน*. ค้นเมื่อวันที่ 20 สิงหาคม 2556, จาก <http://www.gotoknow.org/user/bumbiim/profile>.

[Jitjumnong Kitirati. (2011). *Community Development : Public Participation in Community Development Work* Retrieved 20 August 2013, from : <http://www.gotoknow.org/user/bumbiim/profile>.]

บทความออนไลน์. (2553). *หัวใจของกลยุทธ์การสื่อสาร*. ค้นเมื่อวันที่ 11 สิงหาคม 2556,

จาก <http://guru.google.co.th>. [Online Articles. (2010). *The Heart of Communication Strategy* Retrieved 11 August 2013, from : <http://guru.google.co.th>.]

พิชญุทธิ์ วงศ์กิจ. (2559). *ไม่มีระบบ ERP ในองค์กรจะเกิดอะไรขึ้น ?*. ค้นเมื่อวันที่ 10 ธันวาคม 2560,

จาก <https://tereb.in.th>. [Pitchayut Wangsukit. (2016). *No ERP System in the Organization. What will Happen?*. Retrieved 10 July 2013, from : <https://tereb.in.th>.]

มานิตย์ มกรพงษ์. (2551). *แล้งหนักปลาตายเกลื่อนแม่น้ำเลย*. ค้นเมื่อวันที่ 10 กรกฎาคม 2556,

จาก <http://www.manager.co.th>. [Manit Makonpong. (2008). *Heavy Drought, Dead Fish Littering the Loei River* Retrieved 10 July 2013, from : <http://www.manager.co.th>.]

เลยไทม์ออนไลน์. (2558). *เทศบาลเมืองวังสะพุงเปิดเวทีสภาเมือง ขอความเห็นประชาชนเดินหน้า 5*

โครงการใหญ่. ค้นเมื่อวันที่ 17 ธันวาคม 2558, จาก <http://loeitime.blogspot.com>. [Loei Times Online. (2015). *Wang Saphung Municipality Opens the Forum for the City Council. Requesting for Public Opinion on the 5 Major Projects*. Retrieved 17 December 2015, from <http://loeitime.blogspot.com>.]